

Kontrola parlamentarna w Republice Uzbekistanu

Andrzej Pogódek, *Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*

ORCID ID: 0000-0001-5549-283X

Streszczenie

Przedmiotem analizy jest kontrola parlamentarna w Uzbekistanie. Obecnie jej podstawę prawną stanowi konstytucja Uzbekistanu, ustawa z 11 kwietnia 2016 roku o kontroli parlamentarnej i inne akty ustawodawcze, w szczególności dotyczące pozycji ustrojowej legislatywy – *Oliy Madjlisu*. Ustawa przewiduje różne mechanizmy kontroli parlamentu wobec władzy wykonawczej (np. zatwierdzanie budżetu, dochodzenie parlamentarne, przedstawianie informacji przez organy władzy wykonawczej na forum izby itp.). Wciąż najważniejszym wyzwaniem związanym z rozwojem kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie jest dalsza demokratyzacja systemu politycznego oraz zwiększenie pluralizmu politycznego w *Oliy Madjlisie*.

Słowa kluczowe: Uzbekistan, *Oliy Madjlis*, kontrola parlamentarna, Azja Centralna, budżet, zapytanie parlamentarne.

Parliamentary control in the Republic of Uzbekistan

Abstract

This work focuses on the parliamentary control in Uzbekistan. Currently, besides the Constitution of Uzbekistan, the issue of parliamentary control is subject to the Act from 11 April 2016 „on parliamentary control” and other legislative acts, in particular relating to the constitutional position of *Oliy Majlis*. The law provides for various mechanisms of control over the executive power (e.g. vote for budget approval, parliamentary inquiry, parliamentary investigation, presenting information about their business by the executive power). Currently, the most important challenge related to the development of parliamentary control in Uzbekistan is further democratisation of the political regime, increasing political pluralism.

Keywords: Uzbekistan, *Oliy Majlis*, parliamentary control, Central Asia, budget, parliamentary question.

Przedmiotem analizy jest geneza i zakres kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie. Celem jest zbadanie wykształconego modelu kontroli parlamentarnej realizowanego przez organ ustawodawczy – *Olij Madzlis*, na który determinujący wpływ miały zmiany konstytucji wprowadzone w 2016 roku. W ich wyniku wprowadzona została kontrola parlamentarna w Uzbekistanie. Zagadnienie to zostanie przedstawione z uwzględnieniem uwarunkowań politycznych uzbeckiego reżimu politycznego. Ponieważ celem pracy jest przedstawienie uwarunkowań prawnych kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie, podstawą przeprowadzonych badań będą akty prawne i literatura naukowa. Dzięki temu zaprezentowany zostanie uzbecki model kontroli parlamentarnej. Pokazane będą też powody przyjęcia określonych rozwiązań. Pozwoli to na zbadanie, jakie znaczenie dla rozwoju mechanizmu kontrolnego w Uzbekistanie może mieć reforma ustrojowa przeprowadzona w 2016 roku. Do tego wykorzystana zostanie metoda historyczno-prawna. Jednym z założeń jest uznanie, że rozbudowanie w 2016 roku mechanizmów kontroli parlamentarnej stanowi jeden z elementów powolnej transformacji ustrojowej tego państwa w kierunku demokratycznym. Ze względu na niedługi okres obowiązywania analizowanych rozwiązań, ocena praktyki ich stosowania jest możliwa w bardzo ograniczonym zakresie.

Kontrola parlamentarna¹ stanowi odrębną funkcję parlamentu – obok funkcji reprezentacji politycznej oraz funkcji ustawodawczej. Funkcja kontroli parlamentarnej jest nieodłączna i wynika z samej istoty parlamentu (Czopiak 2013: s. 16; Saweljewa 2007: s. 59). Stąd – jak podkreśla W.E. Czirkin – kontrola parlamentarna istnieje w każdej formie rządów, z wyjątkiem tych, w których parlamentu nie ma (np. monarchia absolutna) (Czirkin 2016: s. 147). Zwraca się przy tym uwagę, że sposób wykonywania kontroli parlamentarnej zależy od formy rządów. Szczególne znaczenie ma zaś kontrola parlamentarna w państwach, w których silna jest pozycja władzy wykonawczej, zwłaszcza prezydenta (Korniłajewa 2002: s. 19).

W literaturze wskazuje się, że podstawą kontroli parlamentarnej jest ludowładztwo oraz koncepcja państwa prawa. Zauważa się, iż pełna realizacja funkcji kontrolnej przez parlament stanowi jeden z warunków stabilizacji stosunków między organami władzy w państwie, rozwoju demokracji i budowy państwa prawa (Korniłajewa: s. 58). Kontrola parlamentarna jest oceniana jako środek stabilności i utrwalania ustroju konstytucyjnego, utrzymywania reżimu konstytucyjnego (Kuzniecowa 2002: s. 3; Diwajewa 2004: s. 3; Michajłowa 2010: s. 29). Ma ona nie tylko dać parlamentowi informację, ale także pozwolić na usunięcie naruszeń na przyszłość (Grigorijewa 2012: s. 13).

Kontrola parlamentarna odbywa się w ramach podziału władzy (Szerin 2009: s. 8), co wyklucza ingerencję parlamentu w działalność wykonawczo-administracyjną (bieżącą) rządu i podległych mu organów (Arutiunian, Bağtaş 2006: s. 323). Kontrola parlamentarna stanowi także jeden z mechanizmów „hamowania i równowagi” w ustroju współczesnego państwa. Funkcja kontrolna parlamentu, zdaniem A.T.

¹ W nauce rosyjskiej o pojęciu „kontrola parlamentarna” patrz np.: Diwajewa 2004: s. 13; Karajew 2005: s. 11, s. 76; Kozłowa 2011: s. 18-19; Grigorijewa 2012: s. 8-9; Owiesjan 2012: s. 48-49; W literaturze zachodniej patrz np. Matajny 2015: s. 543-548; Pedroza de la Llave (1996); Sánchez de Dios 1995: s. 35-42.

Karasiowa, to przede wszystkim kontrola nad władzą wykonawczą (Karasiow 2009: s. 20–21). Kontrola parlamentarna, jak podkreśla J. Chabrijewa, jest niezbędna nie tylko ze względu na to, że stanowi element systemu hamulców i równowagi, ale także dlatego, że dzięki realizacji tej funkcji przez parlament obywatele mogą kontrolować działalność organów władzy (*Parlamentskoje prawo Rossii* 2003: s. 52). Znaczenie funkcji kontrolnej parlamentu przejawia się w tym, że jest ona jednym z ważniejszych mechanizmów systemu hamulców i równowagi, zapewniających właściwe wykonywanie przez organy i elity rządzące swoich obowiązków (Tulpanow 2011: s. 61.). Kontrola parlamentarna ma na celu nie tylko zapewnienie przestrzegania i wykonywania przyjętych przez parlament ustaw, ale także pozwala prowadzić kontrolę nad działalnością władzy wykonawczej, reprezentować i bronić interesów wszystkich obywateli (Diemidow 2009: s. 86.).

W nauce wyróżnia się kontrolę parlamentarną konkretną, która cechuje się podjęciem decyzji w konkretnej sprawie, i kontrolę parlamentarną abstrakcyjną, niezwiązaną z konkretnym zjawiskiem lub wydarzeniem. Ze względu na czas, wyróżnia się kontrolę uprzednią², bieżącą³ oraz następczą⁴. Z kolei ze względu na cele i zadania mówi się o kontroli obligatoryjnej i fakultatywnej oraz rozstrzygającej i konsultacyjnej⁵ (Kowriakowa 2002: s. 21–28; Biendiurina 2008: s. 254–257; Kornitajewa 2002: s. 160–180). Można także stworzyć podział wyodrębniając kontrolę prawną i polityczną⁶ (Kowriakowa 2002: s. 21–28; Biendiurina 2008: s. 254–257; Kornitajewa 2002: s. 160–180). Wreszcie można wyróżnić kontrolę parlamentarną realną i fikcyjną – wyodrębnianą ze względu na możliwości jakie parlament posiada do sprawowania praktycznej kontroli nad władzą wykonawczą, tj. w zależności od reżimu politycznego i państwowego. Ten ostatni podział opiera się na założeniu, że w państwach z reżimem niedemokratycznym, nawet jeśli w prawie przewidziano kontrolę parlamentarną, to instytucja ta będzie nieefektywna, a wykonywanie prawa będzie utrudnione. Reżim demokratyczny jest warunkiem sprawowania kontroli parlamentarnej. Wynika to także z tego, że istotne narzędzia tej kontroli są w praktyce wykorzystywane przez opozycję, której działanie w reżimach niedemokratycznych poddane jest istotnym ograniczeniom (Kowriakowa 2002: s. 21–28; Biendiurina 2008: s. 254–257; Kornitajewa 2002: s. 160–180).

² Kontrola ta ma zapobiec niezgodnym z prawem lub niecelowym (nieefektywnym) działaniom władzy wykonawczej. Kontrola tego typu może być wykonywana zarówno przez sam parlament, jak też powiązane z nim organy, takie jak Izba Obrachunkowa czy Ombudsman.

³ Kontrola ta ma na celu bieżącą obserwację działań władzy wykonawczej. Jej celem jest kontrola ze strony parlamentu nad wykonywaniem ustaw w trakcie ich realizacji. Najczęściej jest stosowana w sferze finansów.

⁴ Kontrola ta obejmuje nie tylko ocenę prawidłowości wykonywania aktów ustawodawczych przez władzę wykonawczą, ale także działania władzy wykonawczej podejmowane w celu rozwiązania bieżących problemów.

⁵ Różnica między kontrolą „rozstrzygającą” a „konsultacyjną” polega na istnieniu lub nieistnieniu instrumentów parlamentu służących do wiążącego zobligowania kontrolowanych podmiotów do podjęcia określonych działań.

⁶ W przypadku kontroli prawnej podstawą jej zainicjowania będzie naruszenie prawa, a w przypadku kontroli politycznej przestanką będzie niezgoda na politykę prowadzoną przez władzę wykonawczą.

Geneza i podstawy prawne mechanizmu kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie

Korzenie kontroli parlamentarnej na obszarze obecnego Uzbekistanu sięgają jeszcze Imperium Rosyjskiego, w którym po 1905 roku utworzony został parlament pełniący w pewnym zakresie także funkcję kontrolną. Po 1917 roku kontrola parlamentarna rozwinęła się w ramach systemu radzieckiego (Kuzniecowa 2002: s. 38–72). Obecnie zagadnienie kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie jest przedmiotem – oprócz Konstytucji Uzbekistanu (Konstytucja 1992) – ustawy z 11 kwietnia 2016 roku o kontroli parlamentarnej (Ustawa 2016) oraz licznych innych aktów ustawodawczych, w szczególności odnoszących się do pozycji ustrojowej dwuizbowego parlamentu, który oficjalnie nosi nazwę *Olij Madżlisu*. Ustawodawca rozstrzygnął, że przedmiotem kontroli parlamentarnej jest działalność organów władzy państwowej i administracji oraz ich kierowników związana z wykonywaniem: konstytucji i ustaw Uzbekistanu, decyzji obu izb *Olij Madżlisu* i ich organów, programów państwowych oraz z realizacją powierzonych im zadań i funkcji. Jednocześnie przedmiotem kontroli parlamentarnej nie może być działalność związana z rozpatrzeniem konkretnych spraw i materiałów znajdujących się w procedowaniu organów prowadzących działalność operacyjno-śledczą, przestuchania i śledztwa oraz sądów, a także związana z rozpatrzeniem materiałów postępowania wykonawczego i czynności notarialnych (Ustawa 2016: art. 4).

Funkcja kontrolna parlamentu jest sprawowana przez Izbę Ustawodawczą, Senat, frakcje partii politycznych (pojęcie odnoszące się do klubów poselskich znanych z polskiego parlamentaryzmu) oraz grupy deputowanych (pojęcie odnoszące się do formy zorganizowania pracy uzbeckich deputowanych niezrzeszonych we frakcje) w Izbie Ustawodawczej, członków Senatu, a także przez Pełnomocnika *Olij Madżlisu* ds. Praw Człowieka (Ombudsmána) (Ustawa 2016: art. 3). W art. 5 ustawy o kontroli parlamentarnej ustawodawca w sposób otwarty określił sposoby wykonywania kontroli parlamentarnej. W Uzbekistanie pociągnięcie do odpowiedzialności politycznej członków gabinetu ministrów zaliczono do instrumentów politycznych, a nie kontroli parlamentarnej. Zdaniem autora niniejszego artykułu takie ujęcie jest słuszne, bowiem jak zauważają W.A. Ryżow i B.A. Straszun, odpowiedzialność rządu nie jest formą kontroli parlamentarnej nad władzą wykonawczą, ale jej skutkiem (Straszun, Ryżow 2005: s. 654). Większość funkcjonujących mechanizmów kontrolnych przewiduje jedynie uzyskanie przez parlament informacji o działalności władzy wykonawczej. Zasadniczo *Olij Madżlis* nie posiada „twardych” narzędzi kontroli. Ustawodawca wyraźnie rozstrzygnął bowiem, że w wyniku kontroli parlamentarnej wykonujące ją podmioty mogą:

- a. przedstawić Prezydentowi wniosek o odwołanie członka Rządu (Ustawa 6.05.1993: art. 8);
- b. przedstawić organom władzy państwowej i administracji wnioski i rekomendacje odnośnie do potrzeby działań dla zwiększenia efektywności wykonywania aktów ustawodawczych, programów państwowych czy też zadań i funkcji tychże organów;

- c. skierować materiały kontroli parlamentarnej do uprawnionych organów państwowych w celu ich rozpatrzenia;
- d. zwrócić się do kompetentnego organu władzy państwowej i administracji albo funkcjonariusza publicznego o niezwłoczne zakończenie ujawnionych naruszeń prawa i chronionych ustawą interesów obywateli lub innych naruszeń ustawodawstwa;
- e. wnieść do właściwych organów władzy państwowej i administracji wnioski oraz rekomendacje dotyczące pociągnięcia do odpowiedzialności osób sprawujących urzędy, usunięcia ich z urzędu;
- f. inicjować przygotowanie projektu nowego aktu ustawodawczego lub zmian w obowiązujących aktach ustawodawczych;
- g. opublikować wyniki kontroli parlamentarnej (Ustawa 2016: art. 21, 25; Ustawa konstytucyjna 12.12.2002/434: art. 10, 20; Ustawa konstytucyjna 12.12.2002/432: art. 10, 20; Ustawa 29.08.2003/522: art. 3; Regulamin 28.07.2005: art. 45, 46, 50, 58, 68-71; Ustawa 29.08.2003/523: art. 3; Regulamin 6.05.2005: art. 7, 9)⁷.

Oprócz tego ustawodawca zobowiązał organy władzy państwowej i administracji do:

- a. rozpatrzenia i wykonania decyzji przyjętych przez podmioty kontroli parlamentarnej;
- b. przygotowania niezbędnych działań i/lub podjęcia decyzji mających na celu realizację wniosków i rekomendacji wypracowanych w rezultacie kontroli parlamentarnej;
- c. powiadomienia podmiotów kontroli parlamentarnej o rezultatach rozpatrzenia wniosków i rekomendacji oraz przyjętych odnośnie do nich środkach;
- d. przyjęcia środków odpowiedzialności wobec osób sprawujących urzędy w organach władzy państwowej i administracji, które dopuściły się naruszenia prawa (Ustawa 2016: art. 22).

Należy uznać, że rzetelna realizacja tych obowiązków, mimo wszystko, pozwalałaby kontroli parlamentarnej stać się istotnym czynnikiem sprzyjającym wprowadzeniu rządów prawa w Uzbekistanie.

Ustawodawca uregulował także obowiązki podmiotów prowadzących kontrolę parlamentarną⁸ oraz tych, które są jej przedmiotem⁹. Jako ogólną zasadę ustanowiono także

⁷ Patrz też: Ustawa *O jawności działalności organów władzy państwowej i administracji*.

⁸ Zgodnie z art. 23 ustawy *O kontroli parlamentarnej* podmioty prowadzące kontrolę parlamentarną mają obowiązek:

- a) zapoznawać organy władzy państwowej i administracji z niezbędnymi dokumentami związanymi z przeprowadzeniem kontroli parlamentarnej;
- b) nie ingerować w działalność organów władzy państwowej i administracji, innych organizacji i ich kierowników, wykonywaną w granicach ich pełnomocnictw;
- c) nie tworzyć przeszkód dla funkcjonowania organów władzy państwowej i administracji, innych organizacji;
- d) przestrzegać wymogów ustawodawstwa o ochronie informacji stanowiących tajemnice państwowe lub inne chronione ustawą tajemnice (patrz: art. 1 ustawy *O ochronie tajemnicy państwowej*; art. 98 *Kodeksu Cywilnego*; art. 3 zd. 2 ustawy *O tajemnicy handlowej*, art. 3 ustawy *O tajemnicy bankowej*). Przy czym katalog ten jest otwarty, bowiem ustawy szczególne mogą przewidzieć także inne obowiązki podmiotów uprawnionych do wykonywania kontroli parlamentarnej.

⁹ Zgodnie z art. 24 ustawy *O kontroli parlamentarnej* osoby sprawujące urząd w organach władzy państwowej i administracji, przy sprawowaniu kontroli parlamentarnej przez podmioty kontroli parlamentarnej są zobowiązane:

jawność wykonywania kontroli parlamentarnej¹⁰. Przewidziano również odpowiedzialność prawną osób naruszających ustawodawstwo o kontroli parlamentarnej (Ustawa 2016: art. 26).

Kontrola parlamentarna w sferze finansów państwa

Olij Madżlis sprawuje kontrolę nad finansami państwa (Konstytucja 1992: art. 78 ust. 8; Ustawa konstytucyjna 12.12.2002/434: art. 8 p. 11; Ustawa konstytucyjna 12.12.2002/432: art. 8 ust. 11). Kontrola ta odbywa się poprzez przyjęcie budżetu, bieżącą kontrolę oraz absolutorium z wykonania budżetu państwa. Zgodnie z Konstytucją Uzbekistanu projekt budżetu jest przedstawiany przez Gabinet Ministrów izbom *Olij Madżlisu* do 15 października roku poprzedzającego rok budżetowy wraz z opinią Izby Obrachunkowej. Procedura w Izbie Ustawodawczej obejmuje prace nad projektem przed czytaniem¹¹ oraz trzy czytania¹². W wyniku rozpatrzenia projektu izba może postanowić o zwróceniu projektu ustawy budżetowej do Gabinetu Ministrów w celu dopracowania z uwzględnieniem przedstawionych

a) tworzyć niezbędne warunki dla wykonywania kontroli parlamentarnej;

b) wykonywać zgodnie z prawem żądania podmiotów kontroli parlamentarnej, a także nie przeszkadzać ich działalności;

c) przedstawiać podmiotom kontroli parlamentarnej dokumenty i informacje niezbędne do wykonywania kontroli parlamentarnej, a także zapewniać ich wiarygodność i obiektywność.

Oprócz tego mają one obowiązek rozpatrzyć decyzje podmiotów kontroli parlamentarnej będące wynikiem kontroli parlamentarnej i w przewidzianym przez nie terminie powiadomić je o wynikach rozpatrzenia i podjętych działaniach.

Także w tym przypadku katalog obowiązków jest otwarty, bowiem ustawy szczegółowe mogą przewidywać inne obowiązki.

¹⁰ Ustawodawca ustanowił, jako ogólną zasadę, jawność posiedzeń Izby Ustawodawczej, Senatu i ich organów związanych z rozpatrywaniem wyników kontroli parlamentarnej. Jednakże w razie konieczności Izba Ustawodawcza, Senat i ich organy mogą podjąć decyzję o przeprowadzeniu posiedzenia zamkniętego. Taka decyzja może zostać przyjęta, jeśli odpowiedni wniosek został wniesiony przez prezydenta, premiera, spikera Izby Ustawodawczej (przewodniczącego Senatu), Kengasz, komitet lub zrzeszenie deputowanych. Decyzja o przeprowadzeniu posiedzenia zamkniętego jest przyjmowana większością głosów konstytucyjnego składu danej izby. Informacje stanowiące tajemnicę państwową lub inną chronioną przez prawo – omawiane na zamkniętym posiedzeniu izby nie podlegają rozgłoszeniu. Przewodniczący sesji Izby Ustawodawczej (Senatu) na początku posiedzenia informuje deputowanych i zaproszone osoby o podstawowych zasadach prowadzenia posiedzenia zamkniętego, o stopniu tajności omawianych na nim informacji i uprzedza o odpowiedzialności za rozgłaszanie informacji stanowiących państwową lub inną chronioną ustawą tajemnicę. Na posiedzeniu zamkniętym nie mogą być obecni przedstawiciele środków przekazu. Nie można także wносить i wykorzystywać urządzeń utrwalających przebieg posiedzenia, telefonów i innych środków łączności, urządzeń do zapisu dźwiękowego i obrabiania informacji (patrz: art. 25 ustawy *O kontroli parlamentarnej*; ustawy konstytucyjnej 12.12.2002/432: art. 10, 22; art. 10 i 20 ustawy konstytucyjnej *O Senacie*; art. 3 zd. 7 ustawy *O Regulaminie Izby Ustawodawczej*; art. 3 zd. 7 ustawy *O Regulaminie Senatu*; art. 45–46, 50, 58, 68–71 Regulaminu Izby Ustawodawczej; art. 7 i 9 Regulaminu Senatu. Patrz też: Ustawa *O jawności działalności organów władzy państwowej i administracji*).

¹¹ Projekt budżetu jest przedmiotem wstępnych prac we frakcjach, grupach deputowanych i komitetach Izby Ustawodawczej, które mają także prawo zwracania się do właściwych organów z prośbą o udzielenie dodatkowych informacji. Przedstawione przez frakcje, grupy deputowanych, komitety, a także zainteresowane organizacje i grupy ekspertów opinie i wnioski dotyczące projektu budżetu są rozpatrywane przez Komitet Izby Ustawodawczej ds. Budżetu i Reform Gospodarczych, który przedstawia Izbie Ustawodawczej ostateczną opinię o projekcie ustawy budżetowej.

¹² Materiały dotyczące projektu budżetu przed jego rozpatrzeniem na posiedzeniu Izby Ustawodawczej są przesyłane deputowanym.

uwag i wniosków frakcji, grup deputowanych i komitetów (odpowiedników polskich komisji parlamentarnych) Izby Ustawodawczej. Gabinet Ministrów w ciągu 14 dni dopracowuje projekt budżetu i wnosi go w celu ponownego rozpatrzenia do Izby Ustawodawczej. Decyzja w sprawie projektu budżetu musi być przyjęta przez Izbę Ustawodawczą nie później niż do 15 listopada roku poprzedzającego rok budżetowy. Stosownie do wyników debaty nad projektem budżetu Izba Ustawodawcza podejmuje jedną z następujących decyzji:

- o przyjęciu budżetu;
- o odrzuceniu projektu budżetu¹³, wówczas projekt jest zwracany Gabinetowi Ministrów (Ustawa 2016, art. 6; Kodeks Budżetowy: art. 97; Ustawa 29.08.2003/522: art. 20; Regulamin 28.07.2005 art. 151–155).

Przyjęty przez Izbę Ustawodawczą projekt budżetu jest w ciągu pięciu dni od dnia jego przyjęcia przekazywany do rozpatrzenia Senatowi, który podejmuje decyzję w sprawie budżetu państwowego nie później niż do 15 grudnia roku poprzedzającego rok budżetowy (Ustawa 2016: art. 6; Ustawa 29.08.2003/523: art. 16).

W okresie roku budżetowego zmiany do przyjętej ustawy budżetowej mogą być wnoszone z inicjatywy Gabinetu Ministrów. Są one rozpatrywane przez obie izby *Olij Madżlisu* w trybie przewidzianym dla przyjęcia ustawy budżetowej. Przy czym następuje to poza kolejnością wpływu, jeżeli normalny tryb mógłby spowodować trudności w wykonaniu budżetu (Ustawa 29.08.2003/522: art. 21; Regulamin 28.07.2005: art. 156; Ustawa 29.08.2003/523: art. 17; Regulamin 6.05.2005: art. 33).

Kontrola nad wykonywaniem budżetu została powierzona wyłącznie Izbie Ustawodawczej. W związku z nią izba pierwsza w każdym kwartale rozpatruje przedstawioną przez Ministerstwo Finansów informację o stanie wykonania budżetu państwa. Po upływie roku budżetowego, nie później niż do 15 maja następnego roku, Gabinet Ministrów przedstawia Izbie Ustawodawczej roczną informację o wykonaniu budżetu wraz z opinią Izby Obrachunkowej. Każda z wymienionych procedur kończy się podjęciem uchwały przez Izbę Ustawodawczą. W trakcie wstępnego rozpatrywania informacji o przebiegu wykonywania budżetu frakcje, grupy deputowanych i komitety Izby Ustawodawczej mogą zażądać dodatkowej informacji od odpowiednich organów odnośnie wykonania części dochodowej budżetu, informacji o stanie wykorzystania przydzielonych środków, a także o ich celowym wydatkowaniu i efektywnym wykorzystywaniu. Jednocześnie frakcje i grupy deputowanych mogą inicjować zbadanie, przez właściwe komitety Izby Ustawodawczej w terenie, kwestii celowego wydatkowania i efektywnego wykorzystywania środków budżetowych. Informacja roczna o wykonaniu budżetu jest rozpatrywana na posiedzeniu Izby Ustawodawczej i zatwierdzana jej uchwałą. Informacja o wykonaniu budżetu za rok sprawozdawczy po jej zatwierdzeniu jest zamieszczana na oficjalnej stronie internetowej Ministerstwa Finansów (Ustawa 2016: art. 7; Ustawa 29.08.2003/522: art. 31; Regulamin 28.07.2005: art. 210–211; Kodeks Budżetowy: art. 169).

Izby *Olij Madżlisu* rozpatrują także informację Izby Obrachunkowej. Jako pierwsza, nie później niż do 15 maja roku następującego po roku sprawozdawczym, rozpatruje ją Izba

¹³ W przypadku odrzucenia projektu budżetu przedstawia się pełne uzasadnienie przyczyn jego nieprzyjęcia wraz ze wskazaniem konkretnych pozycji w dochodach i wydatkach.

Ustawodawcza (Konstytucja 1992: art. 78 pkt. 17; Ustawa konstytucyjna 12.12.2002/434: art. 8 pkt. 17; Ustawa Konstytucyjna 12.12.2002/432: art. 8 pkt. 17). Izba przyjmuje uchwałę, przesyłaną nie później niż w ciągu dziesięciu dni od dnia jej przyjęcia Izbie Obrachunkowej i Senatowi. Senat zajmuje się informacją Izby Obrachunkowej po otrzymaniu postanowienia Izby Ustawodawczej. W wyniku jej rozpatrzenia przyjmuje uchwałę, przesyłaną w ciągu dziesięciu dni od dnia jej przyjęcia Izbie Obrachunkowej i Izbie Ustawodawczej. W obu przypadkach rozpatrzenie informacji Izby Obrachunkowej obejmuje wstępne rozpatrzenie oraz debatę. Przy rozpatrywaniu informacji Izby Obrachunkowej, izba *Olij Madżlisu* wystuchuje wystąpienia przewodniczącego Izby Obrachunkowej, wystąpienia przedstawiciela Komitetu ds. Budżetu i Reform Gospodarczych, a także – w przypadku Izby Ustawodawczej – wystąpień przedstawicieli frakcji i grup deputowanych, a w Senacie – wystąpień przedstawicieli innych komitetów senackich (Ustawa 2016: art. 12; Ustawa 29.08.2003/522: art. 33³; Ustawa 29.08.2003/523: art. 32⁵; Regulamin 6.05.2005: art. 54; Regulamin 28.07.2005 art. 216)¹⁴.

Informacje Gabinetu Ministrów, premiera i poszczególnych członków rządu

W literaturze wskazuje się, że przedstawianie przez władzę wykonawczą informacji obejmuje także możliwość debaty nad tą informacją, zadania pytań, uzyskania odpowiedzi, a wreszcie możliwość oceny przedstawionej informacji (Gałujewa 2012: s. 14 i n.). Przy czym przedstawianie tych informacji powinno mieć podstawę konstytucyjną, by nie dochodziło do naruszenia zasady podziału władzy (Iszekow 2013: s. 13–42). W Uzbekistanie przewidziano, że informacja roczna Gabinetu Ministrów o wynikach rozwoju społeczno-gospodarczego za upływający rok i podstawowych priorytetach przewidzianych na kolejny rok przedstawiana jest przez premiera w obu izbach *Olij Madżlisu* (Konstytucja 1992: art. 98 ust. 5; Ustawa 6.05.1993: art. 1 ust. 5). Oprócz tego Izba Ustawodawcza i Senat w razie konieczności mogą na swoich posiedzeniach wystuchiwać informacji Premiera odnośnie poszczególnych aktualnych spraw związanych z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju (Konstytucja 1992: art. 78 ust. 15; Ustawa Konstytucyjna 12.12.2002/434: art. 8 ust. 15; Ustawa 6.05.1993: art. 8). Wystuchanie to następuje w trybie zapytania parlamentarnego w zgodzie z art. 14 ustawy *O kontroli parlamentarnej* (Ustawa 29.08.2003/523: art. 31; Ustawa 29.08.2003/522: art. 33). W obu tych przypadkach frakcje, grupy deputowanych i komitety izb *Olij Madżlisu* wstępnie rozważają przedstawioną informację i wypracowują opinie i wnioski, które podlegają obowiązkowemu i wszechstronnemu omówieniu na posiedzeniu Izby Ustawodawczej lub Senatu. Stosownie do wyników rozpatrzenia przedstawionych informacji każda z izb przyjmuje uchwałę, w której mogą być zawarte wnioski skierowane na podwyższenie efektywności działalności rządu, związanej z rozstrzygnięciem najważniejszych lub wskazanych spraw rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Przyjęte w wyniku rozpatrzenia tych informacji postanowienia izb *Olij Madżlisu* są

¹⁴ Patrz też: Postanowienie z 4 kwietnia 2005 r. № УП-3592 o Izbie Obrachunkowej.

przekazywane Gabinetowi Ministrów (Ustawa 2016: art. 8, 9; Ustawa 29.08.2003/522: art. 26¹, 32; Ustawa 29.08.2003/523: art. 25¹, 32).

Wreszcie Izba Ustawodawcza i Senat w razie konieczności mogą na swoich posiedzeniach wysłuchiwać informacji członków rządu w sprawach należących do ich kompetencji¹⁵. Wniosek o wysłuchanie takiej informacji jest rozpatrywany przez Izbę Ustawodawczą z inicjatywy frakcji (grup deputowanych), a przez Senat z inicjatywy komitetów (Ustawa Konstytucyjna 12.12.2002/434: art. 25 ust. 8; Ustawa Konstytucyjna 12.12.2002/432: art. 18 ust. 4). W sprawie wysłuchania informacji członków Rządu o realizacji ich kompetencji dana izba przyjmuje uchwałę, którą potem przesyła się Gabinetowi Ministrów¹⁶. Stosownie do wyników wysłuchania informacji członków rządu izba przyjmuje uchwałę, w której mogą być zawarte wnioski mające na celu podwyższenie efektywności działania członków rządu, a także zawierające ocenę ich pracy. Przyjęta uchwała danej izby jest przekazywane Gabinetowi Ministrów (Ustawa 2016: art. 10; Ustawa 6.05.1993: art. 8; Ustawa 29.08.2003/522: art. 33¹; Ustawa 2003: art. 32¹; Regulamin 28.07.2005 art. 218).

Zapytanie parlamentarne

Formą kontroli parlamentarnej jest także tradycyjnie zapytanie parlamentarne (deputowanego). Zapytanie jest uznawane za formę wystąpienia parlamentu (parlamentarzysty) do organów władzy i funkcjonariuszy publicznych, mającego na celu wyjaśnienie okoliczności przedstawiających interes publiczny. Jak zauważa się w literaturze, zapytanie w zasadzie ma na celu zwrócenie uwagi na problem i doprowadzenie do podjęcia działań zmierzających do jego rozwiązania (Pluta 2012: s. 108).

W Uzbekistanie każda z izb ma prawo wystąpić z zapytaniem parlamentarnym do funkcjonariusza publicznego, organów władzy państwowej i administracji z żądaniem udzielenia wyjaśnień lub przedstawienia ich stanowiska w sprawach wykonywania ustaw, programów państwowych w różnych sferach i w innych najważniejszych sprawach należących do ich kompetencji. Przy czym zapytanie parlamentarne adresowane do Przewodniczącego Sądu Najwyższego, Przewodniczącego Najwyższego Sądu Gospodarczego, Prokuratora Generalnego, kierowników organów dochodzeniowych i śledczych nie może dotyczyć konkretnych spraw i materiałów będących przedmiotem postępowania. Odmienne jednak w każdej z izb określono krąg podmiotów mogących zainicjować wystąpienie z zapytaniem. W przypadku Izby Ustawodawczej inicjatywa należy do komitetów, frakcji, grup deputowanych, a także ma ją co najmniej jedna piąta deputowanych po złożeniu stosownego wniosku na ręce Spikera Izby Ustawodawczej (osoby pełniącej funkcję przewodniczącego izby), który włącza go do porządku dziennego kolejnego posiedzenia Izby Ustawodawczej. W Senacie z inicjatywą mogą wystąpić

¹⁵ Patrz: Zastuszywanie informacji członów prawicielstwa, <http://parliament.gov.uz/ru/analytics/?group=174> [3.01.2018 r.].

¹⁶ Regulamin Izby Ustawodawczej zawiera przepis mówiący, że wystąpienie członka rządu trwa, z zasady, do 20 minut, a odpowiedzi na pytania deputowanych zajmują nie więcej niż 30 minut. Regulamin Senatu nie reguluje problematyki czasu trwania rozpatrywania informacji członka rządu.

komitety, a także członkowie Senatu w liczbie nie mniejszej niż jedna piąta ogólnej liczby członków Senatu, którzy składają taki wniosek na ręce Przewodniczącego Senatu dla włączenia sprawy do porządku dziennego kolejnego posiedzenia izby. W obu przypadkach, wnioskodawcy, oprócz projektu postanowienia Izby Ustawodawczej czy Senatu, przedstawiają także projekt zapytania parlamentarnego oraz inne niezbędne materiały. W projekcie zapytania parlamentarnego musi zostać określona forma (ustna lub pisemna) odpowiedzi na zapytanie. Zarówno w Izbie Ustawodawczej, jak i w Senacie, do wystąpienia przez daną izbę z zapytaniem parlamentarnym wymagana jest bezwzględna większość głosów ogólnej liczby deputowanych (członków). W Izbie Ustawodawczej zagadnienia związane z występowaniem z zapytaniem parlamentarnym szczegółowo reguluje przyjęty przez *Kengasz* (Prezydium Izby Ustawodawczej) tryb wykonywania zapytania parlamentarnego z 26 sierpnia 2008 roku¹⁷.

Pisemną odpowiedź na zapytanie parlamentarne kierownicy organów władzy państwowej i administracji muszą przekazać nie później niż dziesięć dni od dnia otrzymania zapytania, jeśli nie przewidziano innego terminu. Odpowiedź pisemna na zapytanie parlamentarne jest ogłaszana przez przewodniczącego posiedzenia danej izby. Kopie odpowiedzi pisemnej są przed ich ogłoszeniem na posiedzeniu izby przekazywane, odpowiednio, deputowanym Izby Ustawodawczej lub członkom Senatu. Ustnej odpowiedzi na zapytanie parlamentarne kierowników organów władzy państwowej i administracji udzielają na posiedzeniu danej izby w ustanowionym przez nią terminie. Odpowiedź na zapytanie parlamentarne może być przedmiotem debaty na posiedzeniu Izby Ustawodawczej czy Senatu. Odnosnie do wyników debaty w tej sprawie, dana izba przyjmuje uchwałę.

Prawo wystąpienia z zapytaniem ma także każdy parlamentarzysta. Deputowany Izby Ustawodawczej ma prawo skierować do kierowników organów władzy państwowej i administracji zapytanie z żądaniem udzielenia wyjaśnień lub przedstawienia swojego stanowiska, z zasady w sprawach związanych z zapewnieniem praw i interesów prawnych wyborców danego okręgu wyborczego lub Ruchu Ekologicznego Uzbekistanu, a członek Senatu – w sprawach związanych z interesami danego regionu. Przy czym, zapytanie deputowanego czy senatora skierowane do Przewodniczącego Sądu Najwyższego, Przewodniczącego Najwyższego Sądu Gospodarczego, Prokuratora Generalnego, kierowników organów dochodzeniowych i śledczych nie może dotyczyć spraw i materiałów będących przedmiotem postępowania. Na zapytanie deputowanego Izby Ustawodawczej czy członka Senatu osoby sprawujące urzędy w organach władzy państwowej i administracji przekazują pisemną odpowiedź nie później niż dziesięć dni od dnia otrzymania zapytania, jeśli nie przewidziano innego terminu (Ustawa 2016: art. 15; Ustawa Konstytucyjna 12.12.2002/432: art. 12; Regulamin 6.05.2005: art. 52; Ustawa 29.08.2003/523: art. 31¹; Ustawa 6.05.2003: art. 9; Ustawa 29.08.2003/522: art. 32¹; Regulamin 28.07.2005 art. 212–214; Ustawa 2.12.2004/704: art. 10)¹⁸.

¹⁷ Patrz: *Porządek osuszczenia parlamentarnego zapytania* z 26 sierpnia 2008 roku N° 854-I.

¹⁸ W przypadku Izby Ustawodawczej szczegółowo o trybie wykonywania zapytania parlamentarnego przez deputowanego patrz: *Porządek osuszczenia parlamentarnego zapytania* z 26 sierpnia 2008 roku N° 854-I.

Kontrola sprawowana przez komisje parlamentarne

Komitety zgodnie ze swoim planem pracy, postanowieniami Izby Ustawodawczej i Senatu i ich kengaszy mogą na swoich posiedzeniach wysłuchiwać informacji kierowników organów władzy państwowej i administracji o przestrzeganiu przez nich ustaw, wykonywaniu postanowień Izby Ustawodawczej i Senatu, ich kengaszy i decyzji ich komitetów¹⁹. Zgodnie z wysłuchanymi informacjami komitety izb podejmują decyzje, które są przesyłane do właściwego organu władzy państwowej i administracji (Ustawa 2016: art. 16; Ustawa konstytucyjna 12.12.2002/434: art. 8 p 11; Ustawa 29.08.2003/522: art. 33⁴; Regulamin 28.07.2005 art. 44 pkt. 10; 129; Ustawa Konstytucyjna 12.12.2002/432: art. 8 pkt. 10; Regulamin 6.05.2005: art. 56). Prowadzą one także monitoring terminowego przyjmowania aktów podustawowych, wymaganych do wykonania nowo przyjętych ustaw. Wyniki prowadzonego monitoringu mogą zostać rozpatrzone na posiedzeniu komitetów. Oprócz tego komitety zgodnie ze swoim planem pracy, okresowo, wyjeżdżając w teren, badają stan wykonywania przez organy władzy państwowej i administracji ustaw, postanowień Izby Ustawodawczej czy Senatu, a także praktykę stosowania prawa. Ponadto mogą one również – a także parlamentarzyści – występować do organów państwowych i innych organizacji, ich kierowników o dokumenty, opinie eksperckie, dane statystyczne i inne. Informacje te muszą zostać przedstawione nie później niż w ciągu dziesięciu dni od dnia otrzymania odpowiedniego wniosku. Stosownie do wyników badania stanu wykonywania aktów ustawodawczych i praktyki stosowania prawa, komitety Izby Ustawodawczej czy Senatu mogą na swoich posiedzeniach wysłuchiwać informacji kierowników organów władzy państwowej i administracji, a także podjąć decyzje o wniesieniu wyników badania do rozpatrzenia przez daną izbę (Ustawa 2016: art. 17; Ustawa 29.08.2003/522: art. 33⁴; Ustawa 29.08.2003/523: art. 32⁶).

Dochodzenie parlamentarne

Prawo *Olij Madžlisi* do prowadzenia dochodzenia parlamentarnego jest istotnym – w sensie ustrojowym – elementem istniejącego w Uzbekistanie systemu hamulców i równowagi władzy (Groszew 2008: s. 3). Samo dochodzenie parlamentarne jest w literaturze prawniczej uznawane za rodzaj kontroli parlamentarnej nad władzą wykonawczą sprawowanej przez powołaną w tym celu – zazwyczaj tymczasowo – komisję parlamentarną posiadającą specjalne uprawnienia śledcze. Kontrola ta obejmuje zwykle badanie przypadków naruszeń praw i wolności obywateli, badanie innych faktów i okoliczności mających negatywne skutki dla jednostki, społeczeństwa i państwa, a także informowanie o nich społeczeństwa – w tym względzie dochodzenie parlamentarne stanowi środek państwowo-prawnego przymusu i realizacji innych uprawnień w celu usunięcia

¹⁹ Patrz: *Diejatelnost komitetow po zastuszywaniju informacjami o chodie ispotnienija zakonodatielnych aktow*, <http://parliament.gov.uz/ru/analytics/?group=175> [dostęp: 3.01.2018 r.]; *Izuczenije ispotnienija zakonow w regionach libo w organach gosudarstwiennoj vlasti*, <http://parliament.gov.uz/ru/analytics/?group=176> [3.01.2018 r.].

przyczyn, warunków oraz wynikających z nich faktów i okoliczności (Jakimowa 2010: s. 9; Fiedotowa 2011: s. 23; Abreu Sacramento: p. 3–38).

W Uzbekistanie dochodzenie parlamentarne może zostać przeprowadzone, zgodnie z ustawą *O kontroli parlamentarnej* wspólną uchwałą izb *Olij Madżlisu*, w celu zbadania konkretnych faktów lub informacji dotyczących najważniejszych interesów społeczeństwa i państwa, mogących wywrzeć negatywny wpływ na podstawy bezpieczeństwa i stabilny rozwój kraju. W celu przeprowadzenia tego dochodzenia tworzona jest komisja spośród deputowanych Izby Ustawodawczej i członków Senatu. Komisja w określonym przez izby *Olij Madżlisu* terminie informuje je o wykonanej pracy. Przy prowadzeniu dochodzenia parlamentarnego komisja ma prawo: a) angażować do swoich prac przedstawicieli organów władzy państwowej i administracji, specjalistów, ekspertów i uczonych; b) występować o niezbędne informacje do organów władzy państwowej i administracji, innych organizacji, a także obywateli; c) zapraszać osoby sprawujące urzędy w organach władzy państwowej i administracji, z innych organizacji, a także obywateli w celu złożenia wyjaśnień. Komisja może posiadać także inne prawa w zgodzie z decyzją izb *Olij Madżlisu* (Ustawa 2016: art. 18; Ustawa 29.08.2003/522: art. 33⁵; Ustawa 29.08.2003/523: art. 8, 32⁷; Ustawa Konstytucyjna 12.12.2002/432: art. 22)²⁰.

Uprawnienia kontrolne Senatu

Senatowi raz w roku przedstawiana jest informacja przez Przewodniczącego Komitetu Państwowego ds. Ochrony Przyrody oraz Przewodniczącego Zarządu Banku Centralnego, które są rozpatrywane na kolejnym posiedzeniu Senatu. W obu przypadkach informacje podlegają wstępnemu rozpatrzeniu przez odpowiednio Komitet ds. Rolnictwa, Gospodarki Wodnej i Ekologii oraz Komitet ds. Budżetu i Reform Gospodarczych. Stosownie do wyników rozpatrzenia przedstawionej corocznej informacji, Senat przyjmuje uchwałę, która jest przesyłana do odpowiednio Komitetu Państwowego ds. Ochrony Przyrody lub Banku Centralnego (Ustawa 2016: art. 12, 13; Ustawa 29.08.2003/523: art. 32²; Regulamin 6.05.2005: art. 55).

Senat sprawuje także kontrolę parlamentarną nad prokuraturą. W celu prowadzenia kontroli parlamentarnej nad działalnością organów prokuratury, podwyższenia efektywności jej pracy związanej z zapewnieniem obowiązywania ustaw i praworządności w kraju, ochrony praw i wolności obywateli, interesów społeczeństwa i państwa, przez izby *Olij Madżlisu* tworzony jest senacki Komitet ds. Kontroli nad działalnością organów prokuratury. Tryb organizacji działalności Komitetu Senatu ds. kontroli nad działalnością organów prokuratury określa się, co interesujące, wspólną decyzją izb *Olij Madżlisu*. Oprócz tego Prokurator Generalny corocznie przedstawia w Senacie informację, która rozpatrywana jest na zwyczajnym posiedzeniu Senatu. Informacja Prokuratora Generalnego jest wstępnie analizowana przez senacki Komitet ds. Kontroli nad działalnością prokuratury. Stosownie do wyników wysłuchania informacji Prokuratora Generalnego Senat

²⁰ Ogólnie o komisjach parlamentarnych patrz: Ustawa konstytucyjna 12.12.2002/432: art. 22; Art. 8 ustawy „O Regulaminie Izby Ustawodawczej”; Art. 48-53 Regulaminu Izby Ustawodawczej.

podejmuje uchwałę, która przesyłana jest do Prokuratury Generalnej (Ustawa 2016: art. 19; Ustawa 29.08.2003/523: art. 32⁸; Regulamin 2005: art. 55)²¹.

Ustawodawca rozstrzygnął, że kontrolę parlamentarną zgodnie z ustawą *O Pełnomocniku Olij Madżlisu Republiki Uzbekistanu ds. Praw Człowieka (Ombudsmanie)* (Ustawa 2016: art. 20)²² prowadzi także Pełnomocnik *Olij Madżlisu ds. Praw Człowieka*. Ombudsman corocznie przedstawia informacje o swojej działalności na posiedzeniu Senatu. Jego sprawozdanie jest wstępnie rozpatrywane przez komitety senackie. Debata nad sprawozdaniem na posiedzeniu rozpoczyna się od wystąpienia Pełnomocnika ds. Praw Człowieka, po którym występują przedstawiciele komitetów Senatu. Stosownie do wyników wysłuchania sprawozdania Senat przyjmuje uchwałę, która przesyłana jest Pełnomocnikowi *Olij Madżlisu ds. Praw Człowieka* i Izbie Ustawodawczej w ciągu dziesięciu dni od dnia jego przyjęcia.

Uwagi końcowe

Obecnie zagadnienie kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie, oprócz Konstytucji Uzbekistanu, jest przedmiotem ustawy z dnia 11 kwietnia 2016 roku *O kontroli parlamentarnej* oraz licznych innych aktów ustawodawczych, w szczególności odnoszących się do pozycji ustrojowej *Olij Madżlisu*. Należy zatem stwierdzić, że ramy prawne instytucji kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie są bardzo dobrze rozwinięte. Rozwój regulacji prawnej dotyczącej kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie należy ocenić pozytywnie. Obowiązujące prawo przewiduje wiele zróżnicowanych mechanizmów tej kontroli.

Najważniejszym obecnie wyzwaniem związanym z rozwojem kontroli parlamentarnej w Uzbekistanie jest dalsza demokratyzacja reżimu politycznego, zwiększenie pluralizmu politycznego w *Olij Madżlisie*. Tylko w takim przypadku przewidziane obecnie przez prawo mechanizmy kontroli parlamentarnej, staną się rzeczywistym narzędziem w rękach organu ustawodawczego. Nie ulega bowiem wątpliwości, że niezbędnym warunkiem dla sprawowania kontroli parlamentarnej jest w pełni demokratyczny reżim polityczny. Istnienie praktyk niedemokratycznych, niezależnie czy uwarunkowanych kulturowo, czy przez utrwaloną praktykę instytucjonalną, sprawia, że kontrola parlamentarna będzie nieefektywna, nawet w przypadku jej umieszczenia w ustawodawstwie (Zob. Butakow 2005: s. 91). Ocena wprowadzonego w Uzbekistanie modelu kontroli parlamentarnej pozwala na wyróżnienie zarówno kontroli obowiązkowej, będącej jednocześnie kontrolą następczą (np. finanse państwa, cykliczne informacje o działalności niektórych organów), jak i kontrolę bieżącą, którą może zainicjować członek parlamentu a także komitety. Przyjęte instrumenty kontroli parlamentarnej – tak jak jest ona rozumiana w Uzbekistanie – posiadają charakter niewiązący. Jednakże w przypadku członków Rządu wyniki kontroli parlamentarnej mogą stać się podstawą sięgnięcia po instrumenty odpowiedzialności politycznej.

²¹ Patrz także: *Porjadok rassmotrienija Senatom Olij Mażlisa jeżegodnogo otczota Gienieralnogo prokurora Respubliki Uzbekistan o sostojanii ispotnienija zakonow organami gosudarstwiennogo uprawlenija, prawoochranitelnyimi organami i kontrolirujuszczimi strukturami z 30 grudnia 2010 r. № 153-II.*

²² Patrz: Ustawa (2004/669).

- KARASIOW Anatolij Tichanowicz (2009), *Deputat w sistiemie predstavitielnoj własti (konstitucyonno-prawoweje issledowanije)*, Jekaterynburg.
- KODEKS BUDŻETOWY (2013/360) z dnia 26 grudnia 2013 r., „Sobranije zakonodatielstwa Respubliki Uzbekistan” 2013, № 52-I.
- KODEKS CYWILNY (1996/257) z dnia 29 sierpnia 1996 r., „Sobranije zakonodatielstwa Respubliki Uzbekistan” 1996, № 11-12.
- KONSTYTUCJA Republiki Uzbekistan (1992/247) z dnia 15 grudnia 1992 r.
- KORNIŁAJEWA Anna Aleksandrowna (2002), *Teorija partamentskogo kontrola w kontieksie principija razdielenija włastiej*, Ufa.
- KOWRIAKOWA Jelena Władimirowna (2002), *Partamentskij kontrol w zarubieżnych stranach*, Moskwa.
- KOZŁOW Andriej Iwanowicz (2011), *Institut partamentskogo kontrola w Rossijskoj Federaciji i gosudarstwach Centralnoj i Wostocznoj Jewropy:rawnitelno-prawoe issledowanije*, Moskwa, autoref. kand. dis.
- KUZNIECOW Aleksandr Władimirowicz (2002), *Partamentskij kontrol w subjektach Rossijskoj Federaciji*, Moskwa.
- MAŁAJNY Iwona (2015), *Pojęcie kontroli parlamentarnej*, w: Piotr Mikuli, Andrzej Kulig, Janusz Karp, Grzegorz Kuca (red.), *Ustroje. Tradycje i porównania. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. dr hab. Marianowi Grzybowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa.
- MICHAJŁOWA Natalia Nikołajewna (2010), *K woprosu o stanowlenii instituta partamentskogo kontrola w Rossii*, „Prawo i gosudarstwo teoria i praktika”, № 3.
- OWIESJAN Arkadij Grigoriejwicz (2012), *Partamentskij kontrol ispołnitelnoj własti w Rossijskoj Federaciji: neposredstwiennyje formy realizaciji*, Rostów nad Donem.
- PARŁAMIENSKOJE prawo Rossii (2003), Moskwa.
- PEDROZA DE LA LLAVE Susana Thalía (1996), *El control del gobierno: función del „Poder Legislativo”*, México.
- PLUTA Jurij Wiktorowicz (2012), *Konstitucyonno-prawowyje osnovy partamentskogo kontrola w Rossijskoj Federaciji*, Czelabińsk.
- PORJADOK (2008/854) z dnia 26 sierpnia 2008 r. *Osuszczestwlenija partamentskogo zaprosa*, „Wiedomosti patat Olj Mażlisa Respubliki Uzbekistan” 2009 r., № 2.
- PORJADOK (2010/153) z dnia 30 grudnia 2010 r. *rassmotrienija Senatom Olj Mażlisa jeżegodnogo otczota Gienieralnogo prokurora Respubliki Uzbekistan o sostojanii ispołnienija zakonow organami gosudarstwiennogo uprawlenija, prawoochranitelnymi organami i kontrolirujuszczimi strukturami*, „Wiedomosti patat Olj Mażlisa Respubliki” 2010 r., № 12.
- REGULAMIN Zakonodatielnoj pałaty Olj Mażlisa (2005/102) z dnia 28 июля 2005 r., „Wiedomosti patat Olj Mażlisa Respubliki Uzbekistan” 2005 r., № 7.
- REGULAMIN Senata Olj Mażlisa (2005/29) z dnia 6 maja 2005 r., „Wiedomosti patat Olj Mażlisa Respubliki Uzbekistan” 2005 r., № 5.
- SANCHEZ DE DIOS Manuel (1995), *La esencia del régimen: el control parlamentario del Gobierno*, „Política y Sociedad”, no. 20.
- SAWELJEWA Jelena Wiktorowna (2007), *Sowriemiennyj partament: teorija i praktika diejatielnosti partamentow w zarubieżnych stranach*, w: Riabcewa Jelena Jewgienijewna (red.), *Rossijskij partamentarizm: istorija i sowriemiennost*, Astrachań.

- SZERIN Aleksandr Nikołajewicz (2009), *Partamientskij kontrol: zarubieżnyj, sowietskij i rossijskij opyt*, „Gosudarstwiennojaj własci i miestnoje samouprawlenie”, № 11.
- STRASZUN Boris Aleksandrowicz (red.) (2005), *Konstitucyjnoje (gosudarstwiennoje) prawo zarubieżnych stran. Obszczaja czast*, Moskwa.
- TORSZEW Denis Borisowicz (2008), *Partamientskoje rassledowanie kak forma kontrola Federalnogo Sobranija Rossijskoj Federacyi za diejatielnostju organow gosudarstwiennoj własci*, Moskwa, auto-ref. kand. dis.
- TJULPANOW Wadim Albertowicz (2011), *Kontrolnaja funkcija w systemie funkcji zakonodatielnogo (predstawitielnogo) organa gosudarstwiennoj własci subiekta Rossijskoj Federacyi*, „Żurnal rossijskogo prawa”, № 11.
- USTAWA (1993/818) z dnia 6 maja 1993 r. O *Kabinetie Ministrow Respubliki Uzbekistan*, „Wiedomosti Wierchownoego Sowietu Respubliki Uzbekistan” 1993, № 5.
- USTAWA (1993/848) z dnia 7 maja 1993 r. *zaszczitie gosudarstwiennych sekretow*, „Wiedomosti Wierchownowo Sowietu Respubliki Uzbekistan” 1993, № 5.
- USTAWA (1995/154) z dnia 21 grudnia 1995 r. O *Centralnom bankie Respubliki Uzbekistan*, „Wiedomosti Olij Mażlisa Respubliki Uzbekistan” 1995, № 12.
- USTAWA (2003/522) z dnia 29 sierpnia 2003 r. O *Reglamencie Zakonodatielnoj pataty Olij Mażlisa Respubliki Uzbekistan*, „Narodnoje słowo” 2003, № 206.
- USTAWA (2002/523) z dnia 29 sierpnia 2003 r. O *Reglamencie Senata Olij Mażlisa Respubliki Uzbekistan*, „Narodnoje słowo” 2003, № 207.
- USTAWA (2003/530) z dnia 30 sierpnia 2003 r. O *bankowskoj tajnie*, „Wiedomosti patat Olij Mażlisa Respubliki Uzbekistan” 2003, № 9-10.
- USTAWA (2004/669) z dnia 27 sierpnia 2004 r. *Ob Upotnomoczenom Olij Mażlisa Respubliki Uzbekistan po prawam czetowieka (ombudsmane)*, „Sobranije zakonodatielstwa Respubliki Uzbekistan” 2004, № 38-39.
- USTAWA (2004/704) z dnia 2 grudnia 2004 r. *statusie deputata Zakonodatielnoj pataty i czlena Senata Olij Mażlisa Respubliki Uzbekistan*, „Narodnoje słowo” 2004, № 18.
- USTAWA (2014/369) z dnia 5 maja 2014 r. *Ob otkrytosti diejatielnosti organow gosudarstwiennoj własci i uprawlenij*, „Narodnoje słowo” 2014, № 87.
- USTAWA (2014/374) z dnia 11 września 2014 r. O *kommierczeskoj tajnie*, „Sobranije zakonodatielstwa Respubliki Uzbekistan” 2014, № 37.
- USTAWA (2016/403) z dnia 11 kwietnia 2016 r. O *partamientskom kontrole*, „Sobranije zakonodatielstwa Respubliki Uzbekistan” 2016, № 15.
- USTAWA KONSTYTUCYJNA (2002/432) z dnia 12 grudnia 2002 r. O *Senacie Olij Mażlisa Respubliki Uzbekistan*, „Narodnoje słowo” 2002, № 1-2.
- USTAWA KONSTYTUCYJNA (2002/434) z dnia 12 grudnia 2002 r., O *Zakonodatielnoj patatje Olij Mażlisa Respubliki Uzbekistan*, „Narodnoje słowo”, № 267-268.
- ZASŁUSZYWANIE *informacyi czlenow prawitielstwa*, <http://parliament.gov.uz/ru/analytics/?group=174> [3.01.2018 r.].